

A 100 ÉVES NAGYSZIKLA ÚJ ÉLETE

Vajon hogy kerül egy 34 méteres sziklaszirt a Pesti-síkságra? Ami ráadásul a Keleti-Kárpátok Hagymás-hegységében magasodó Egyeskö „testvére”? Mióta és miért tornyosul a Városliget szélén, a vasúti vágányok és az állatkerti kifutók fölött? És vajon mit rejt a mélye?

⊕ SZÖVEG: BUGYA BRIGITTA, KÉP: SZESZTAY CSANÁD

AZ ERDÉLYI EGYESKŐ CSÚCSAIRÓL PONTOS FELMÉRÉSEKET KÉSZÍTETEK A GEOGRÁFUSOK, hogy a természeti előképet minél élethűbben tükrözze az állatkert műsziklája

„Amikor 1994-ben az állatkertbe érkeztem, a szikla állapotára rossz volt, hogy a belsejében dróthálót kellett kifeszíteni, nehogy a fejünkre essenek a tönkrement sziklahéjazatból leváló fél kiló és fél mázsa közötti törmelékdarabok. A sziklabelső hiába volt hatalmas – korábban lovardaként, céllövöldeként és korszolypályaként is működött –, nem tudtuk hasznosítani” – mondja az igazgató, Persányi Miklós.

A budapesti állatkert 100 éves, az erdélyi Egyeskövet mintázó Nagysziklája azonban ma már új látványosság helyszíne. 3000 m²-en az „Élet” köré szőtt tárlatot láthatjuk egy nem mindennapi térben.

Sziklatörténet

Az 1866-ban alapított Pesti Állatkert területét és üzemeltetését a 20. század elején vette át a főváros. Ekkorra a szerény állatbemutató-megoldások már nem jelentettek kellő vonzerőt a városi polgárok számára, és a fenntartási gondokkal küzdő kert a bezárást fontolgatta. A millennium lázas építkezései más minőségű attrakciókkal kápráztatták el a virágzó nagyvárost, ezért a fővárosi törvényhatóság az állatkert nagyléptékű fejlesztése mellett döntött. 1909 és 1912 között gyökeres átépítés zajlott, s az élőlény-bemutató megszervezésével Lendl Adolfot bízták meg: az ő rendszertani elveket követő elképzelése egészen a rendszerváltásig meghatározta a fajok elhelyezését.

Annak érdekében, hogy az intézmény építészeti is Európa egyik leg színvonalasabb állatkertjévé lépjen elő, a magyar szecesszió meghatározó alakjai közül kimagasló építészeket – Kós Károlyt és Zrumeczky Dezsőt – kérték fel az állatházak megtervezésére. Ráadásul lehetővé tették, hogy a tervezők előzetesen külföldi példaképeket is tanulmányozzanak.

– A székesfőváros nagyvonalú befektető volt: négymillió aranykoronát különítettek el a célra, ami ma 12–15 milliárd forintnak felelne meg. Ez igen komoly összegnek számított akkor is – mondja Persányi Miklós. – Ez tette lehetővé, hogy a kor legnagyobb állatkertészeti újtásának számító Hagenbeck-féle, a Hamburg-stellingeni Állatkertben

A NAGYSZIKLA MELLETTI RÉGI BIVALYHÁZ ÉS ZSIRÁFHÁZ is újra eredeti szépségében látható a Varázshegy projektnek köszönhetően

látott szárazárkos nagyragadozó-kifutókat és műsziklákat használó panorámabemutatókat átültethessék.

Mindez azért jelentett nagy előrelépést, mert így rácsok és ketrecek nélkül, természetesebbnek ható környezetben, ráadásul sokszor élőhely szerinti bontásban lehetett bemutatni a korábban veszedelmes fenevadnak számító, s addig kis ketrecben szorongó állatokat.

A sziklák élethű megformálásában a Királyi Földtani Intézet is segített. Számos természeti előképet vizsgáltak meg, míg végül az erdélyi Hagymás-hegység sziklatornyos Egyeskö-csúcsát választották alapnak. E mészkőorom stilizált változata lett az óriás műszikla. Persányi Miklós a Nagyszikla hatalmas méretét is megmagyarázza:

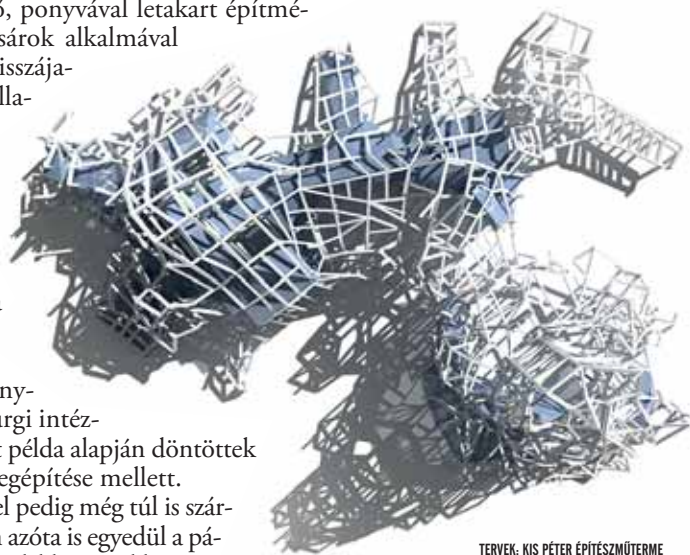
– Magasságát alapvetően az határozta meg, hogy mekkorának kellett lennie egy biztonságosan működő víztornynak. Ugyanis ebben helyezték el az állatkert 1910-ben tervezett víztornyát, egy 50 m³-es víztartállyal. Ezt azonban sohasem töltötték fel, mert mire elkészült, ideért a vezetékes víz...

MŰSZIKLA-HÁTTÉR

A hamburgi állatkertben megépült műszikláknak feltehetően azok a gerendavázból készült, majd sziklahatást keltő, ponyvával letakart építmények lehettek az előképei, melyeket vásárok alkalmával használtak a mutatványos-előadások kulisszájaként. A már tartós szerkezetből épített, állatok bemutatását szolgáló műsziklák ugyan felbukkantak a Zürichi Állatkert rendezésének terveiben is, ám ezek nem valósultak meg. Az 1907-ben megnyitó Hamburg-stellingeni Állatkert igazgatója, Carl Hagenbeck meglátta a tervekben rejlő lehetőségeket, és felépíttette a korszak nagy állatkert-építkezéseinek mintájává váló műsziklás panorámabemutatókat. A magyar építészek tanulmányútjaik során többször érintették a hamburgi intézményt, így minden bizonnyal az ott látott példa alapján döntöttek a budapesti, mesterséges sziklahegyek megépítése mellett.

Az építészeti-szobrászati teljesítménnyel pedig még túl is szárnyalták a németországi példát. Látványban azóta is egyedül a párizsi, Vincennes-i Állatkert két évtizeddel fiatalabb műsziklája vetekszik a Nagysziklával.

TERVEK. KIS PÉTER ÉPÍTÉSZMŰTERME

AZ ÉPÜLŐ NAGYSZIKLA szerkezete a magyar betonépítészlet egyik kivételes és korai példája. Itt még jól látszik a betervezett 50 m³-es víztartály helye

„HÁZ A HÁZBAN” – avagy építkezés egy sziklát mintázó, hatalmas tetőszerkezet belsejében (balra)

Kiváló betonépítmény – belső tartalom nélkül

Maga a szerkezet a korai magyar vasbeton-építészet egyik legkülönlegesebb darabja: a 4700 m² alapterületen, 38 850 m³ térfogattal és 34 m-es csúcsmagassággal megépült szikla tartószerkezete rendkívül összetett, és külső kérének kialakítása is igen változatos. A statikusok ma már túlbiztosítottnak is tartanák azt a 2500 különböző vasbeton gerendát és oszlopot, melyet a sziklaformák alátámasztásához a századelőn beépítettek. A külső kérget portlandcement-rabícából alakították ki az eklektikus Budapest homlokzati díszsein edzett kőfaragó mesterek, akiknek munkáját geológusok és szobrászok segítették az élethű végeredmény érdekében.

A műszikla építését – az akkori pesti házak többségét messze meghaladó magasság, a lenyűgöző és vonzó látvány mellett – az is indokolta, hogy az állatkert kicsiny területét vizuálisan is tagolni kellett. Ezt ma is kiválóan szolgálja a két sziklaépítmény: az északi, gránittömböt mintázó Kisszikla és a mészkő- és dolomitformákat utánozó Nagyszikla. E tereptárgyak megakadályozzák, hogy az egyébként sík kert területe könnyen átlátható, átfutható legyen – megteremtik a kellő változatosságot a sétaútvonalak bejárása közben. Létüknek köszönhetően a park területét nagyobbak érezzük, hiszen több a felfedezésre váró rész.

A Nagyszikla 1912-re készült el, ám belsejének kiépítésére már nem maradt anyagi fedezet. Meghiúsult Lendl egyik nagy álma, hogy egy zoológiai múzeumot létesítsen a sziklában. A tényleges és méltó hasznosítást persze az is megakadályozta, hogy a szikla hőszigetelés nélkül épült.

A sziklafelújításra 2006 és 2008 között került sor. Ekkor – az amorf struktúra pontos felmérése után – a hálózatos repedezettségű külső kérget löttharcsos vékonybevonattal látták el, míg a tartógerendákat speciális műanyagbeton keverékkel fedték, hogy a korróziós folyamatokat megállítsák. A szerkezeti problémák leküzdése után azonban még mindig ott volt a nagy hőingás megoldatlan kérdése, melyet végül Kis Péter Építésműterme a „ház a házban” elvvel, vagyis a szikla szerkezetétől független, de azt formailag követő belső megépítésével oldott meg, míg a fűtésről a Széchenyi fürdő fölös termálhője gondoskodik. „A Széchenyi fürdő 75 °C-os vizét 45 °C-osra kell hűteni, mielőtt a medencébe engednék. A hőkülönbséget mi használjuk – 26 épületünkben. Amíg kint 0 °C feletti az idő, addig alig van szükségünk kiegészítő fűtésre” – mondja az igazgató.

A SZIKLA BONYOLULT TARTÓSZERKEZETE igazi kihívássá tette a belső tér kiépítését

Az Élet története – a szikla megismerésre hív

A Lendl Adolf által a sziklabeledőbe álmódott múzeum az állatkert egykori állatainak preparátumai mellett olyan egzotikus lények kitömött példányaikat is bemutatta volna, melyeket egy évszázada még nem tudtak állatkerti körülmények között életben tartani. Ráadásul akkoriban még sehol sem működött természettudományi múzeum, csak a Nemzeti Múzeumnak volt egy preparátumgyűjteménye, melynek példányaikat híres, magyar világutazók – mint Kittenberger Kálmán vagy az amerikai Vadnyugatot is megjárt Xantus János – küldték haza a múzeum számára.

Persányi Miklós azonban e százéves elképzelésen jócskán túlmutatót kívánt létrehozni.

– Minden modern állatkertnek van egy üzenete: a mi feladatunk az, hogy az embereknek – különösképp a városiakoknak – bemutassuk a természet sokféleségét és szépségét. De ezzel egy időben nem csak megismertetni akarjuk mindezt, hanem megszerettetni és a megvédésükre is megtanítani a látogatókat – gyerekeket, felnőtteket egyaránt.

Ez az üzenet az állatok kertbéli elhelyezésén is tükröződik, amely ma már a biogeográfiai elvet követve az életközösségekre, az élőhelyekre koncentrál, és ezek mentén mutatja be nemcsak őket, de még a velük élő emberi kultúrákat is. Mindemellé olyan természetvédelmi küldetés is társul, melynek

**A VARÁZSHEGY
BELSEJÉBEN
egy interaktív
science center
az Élet történetét
meséli el**

**A BUDAPESTI ÁLLATKERT
1910-ben megkezdett
átépítésének helyszín-
rajzán jól láthatóak a park
fontosabb tagolóelemei:
a tó és a két műszikla**

NAPJAINK NAGY TERVEI

Az ország leglátogatottabb kulturális intézménye – a Fővárosi Közgyűlés döntése értelmében – 2013 elején megkapta a szomszédos Vidám Park területét, kiterjedése így 60%-kal növekedett.

– Egy Pannon Park nevű attrakció-együttest tervezünk létrehozni: ennek két része a Magyar Mesék Kertje és a Pannon Ósvadon lesz majd – festi fel az igazgató a terveket. – A Meseparkba a magyar mesék állatai kerülnek, vagyis elsősorban háziállatok és a mi éghajlatunkon honos fajok, de természetesen a sárkányokat sem fogjuk kihagyni a történetekből. Ehhez felhasználjuk a régi, műemléki játékokat, mint például a Körhintát és a János vitéz Barlangvasutat is. A Pannon Ósvadon témája a mai Budapest területén 10 millió évvel ezelőtti élet. Az ősszállatok mai rokonai kerülnek majd ide, hiszen itt egykor ósvízilovak, ósorrzarvúk, ósormányosok is éltek, de lehetőség adódik a Pannon-tenger életének bemutatására is: a tengeri sünnöket, a kagylókat éppúgy ide tervezzük, mint a cápákat és a fókákat.

A tervek szerint mindez nem hagyományos állatkerti bemutatóterként működne: egy 2 hektár alapterületű biodóm építése körvonalazódik. Ebben az óriás üvegházban az elefántok például 2000 m²-es belső kifutón mozoghatnak, kialakíthatnának egy hajózható csatornát, kalandpálya épülhetne a magasban, szabadon engedhető madarak élhetnek itt. Ötletekből tehát ma sincs hiány: már csak az a kérdés, hogy napjainkban mi tud megvalósulni a nagyszerű tervekben. Rövidesen kiderül...